In deze reeks blikken schrijvers vooruit op het grootste aller mysteries: de dood. Zien ze hun eigen sterfscène al voor zich? Vertrekken ze met de pen in de vuist?

HET EINDE

DEZE WEEK: **JUNG CHANG**

De Britse schrijfster (67) groeide op in communistisch China en week in 1978 uit naar Londen. Ze schrijft in het Engels. De bestseller 'Wilde zwanen' (1992) is haar bekendste boek.

© JeRoen Murré

'In het China van de negentiende eeuw waren de doden nog zo belangrijk dat ze zelfs de aanleg van spoorwegen tegenhielden. In mijn biografie van keizerin Cixi beschrijf ik hoe zij China de moderniteit binnenloodste, maar weigerde om treinen te laten rijden omdat zij, net als haar onderdanen, geloofde dat de trillende, rokende gevaartes de geesten van de voorvaderen zouden verstoren.'

'Allemaal bijgeloof, oordeelden de communisten later, en ze offerden de graven op om land te winnen. Ik herinner me nog goed hoe ik in mijn jeugd naar het graf van Dr. Cha wilde, de man met wie mijn grootmoeder eindelijk gelukkig was geworden. Op haar vijftiende was ze immers door haar vader weggegeven als concubine aan een man die haar na zes dagen al in de steek liet. Maar ze hertrouwde met Dr. Cha. De Rode Garde vernielde uiteindelijk ook zijn graf. Aanvankelijk keek mijn grootmoeder me vol hoop aan toen ik vertelde dat ik de bergen was in getrokken op zoek naar die laatste rustplaats, maar toen ik toevoegde dat die was verdwenen, schoof er een hartverscheurend verdriet over haar gezicht.'

'Omdat mijn ouders altijd hard aan het werk waren, voedde mijn grootmoeder ons op. Ik was heel triest toen ik op mijn zestiende van haar weg moest om in de bergen van de Himalaya te gaan werken *(als boerin en 'blootvoetse dokter', een beslissing van het Mao-regime dat Changs ouders hadden bekritiseerd, red.)*. Ik had daar trouwens gemakkelijk kunnen sterven, want ik moest constant onbeschermd de steile rotsen op en neer klimmen. Maar ik was jong en dacht niet aan de dood.'

'Anders was het voor mijn grootmoeder, die toen al erg ziek was. Twee jaar na mijn vertrek stierf ze inderdaad. Ik was niet bij haar, en dat raakte mij enorm. Ik kan nog altijd nauwelijks over dat verlies praten zonder dat mijn stem stokt of dat ik mijn tranen moet bedwingen.'

'Net zoals zowat alle Chinezen die het communistische regime meemaakten, hebben mijn grootmoeder en ik nooit gepraat over een mogelijk leven na de dood. Voor communisten telde alleen dit aardse bestaan. Ik weet dus niet wat mijn grootmoeder geloofde, behalve dat ze vond dat ook vogels, bomen en bloemen een levende geest hadden. Ze drukte ons op het hart nooit pitten van sinaasappels in te slikken, want daaruit zou dan een boompje groeien dat op onze kruin zou verschijnen. Als kind slikte ik toch eens zo'n pit in, waarna ik stiekem hoopte op zo'n boomgaardje boven op mijn hoofd.'

'Mijn verdriet om haar en om mijn vader – hij stierf toen ik 23 was – heb ik verwerkt in *Wilde zwanen*. Zo houd ik mijn dierbaren levend. Dat zoveel lezers intussen met hen kennismaakten, is een troost. Op momenten van angst, zorgen of verdriet is er niets beters dan aan mijn bureau te gaan zitten en totaal op te gaan in mijn werk. Niets anders heeft voor mij die absorberende kracht.'

'In 1992, toen ik *Wilde zwanen* afwerkte, moest ik onder het mes voor borstkanker, maar in plaats van me zorgen te maken over mijn overlevingskansen bleef ik tot vlak voor de ingreep de Chinese vertaling van mijn boek bijwerken, gewoon voor het geval ik het niet haalde. Mijn schrijfwerk focuste me op iets anders dan een mogelijke dood, waardoor ik erg kalm bleef.'

'Vorig jaar zagen de dokters een vlekje op mijn lever waardoor ik hoogstwaarschijnlijk maar drie maanden meer te leven had, maar ik verloor daarbij nooit mijn zelfbeheersing. Uiteindelijk bleek het goedaardig te zijn. Ik denk dat ik een mechanisme heb ontwikkeld in mijn jeugd, toen ik de ene na de andere catastrofe meemaakte. Ik leerde om ongewoon kalm te blijven in tijden van crisis. Daarom vermoed ik dat ik mijn dood rustig tegemoet zal treden.'

> 'Ik leerde om ongewoon kalm te blijven in tijden van crisis. Daarom vermoed ik dat ik mijn dood rustig tegemoet zal treden'

'Ik vrees eigenlijk veel minder mijn eigen stervensscenario dan dat van mijn moeder. Ze is 88 en nog altijd ongelooflijk helder en sterk. In dat opzicht blijft ze een bron van kracht voor mij. Maar vermits ik maar vijftien dagen per jaar naar China mag om mijn moeder te bezoeken *(een beslissing van de Chinese overheid na de publicatie van Changs kritische Mao-biografie, red.)*, ben ik bang dat ik geen toegang zal krijgen als ze op een dag op sterven ligt. Dan heb ik nog liever dat ze plots in haar slaap overlijdt.'

'Ze zal bijgezet worden in ons familiegraf in de bergen rond Chendu, waar ik opgroeide. Haar naam staat al klaar op de steen. Ik weet dat het haar erg gelukkig zou maken mocht ik er na mijn dood ook mijn laatste rustplaats van maken. Na al die jaren herenigd te worden met mijn familie en dat in het prachtige landschap van mijn jeugd – ik zou er geen nee tegen zeggen.'

Opgetekend door Katrien Steyaert